

Die Steiermark im Spätmittelalter, hg. von Gerhard Pferschy (Geschichte der Steiermark 4). Wien-Köln-Weimar: 2018, 775 str.

Leta 1995 je Zgodovinska deželna komisija za Štajersko (Historische Landeskommission für Steiermark), med katere naloge sodi raziskovanje štajerske zgodovine, izdaja virov zanjo in njena popularizacija, zastavila projekt izdaje pregleda štajerske zgodovine v desetih obsežnih zvezkih, ki naj bi pokrili čas od prazgodovine do 21. stoletja. Snovalci novega pregleda štajerske zgodovine so se pri koncipiranju tega zelo ambicioznega projekta lahko zgledovali po Avstrijski zgodovini izdajatelja Herwiga Wolframa, katere prvi od desetih načrtovanih zvezkov – ti so kasneje narasli še za pet – je izšel leta 1994. Toda v razliko od Avstrijske zgodovine, kjer naj bi bil pisec vsakega posamičnega zvezka en sam avtor (kar pa se na koncu ni v celoti izšlo), je bila Štajerska zgodovina že od začetka zamišljena kot kolektivno delo z več avtorji za posamezni zvezek. Devet let po zastavitvi projekta je leta 2004 izšel prvi zvezek, ki je bil v kronološkem oziru sicer zadnji, deseti, in je obravnaval Štajersko od leta 1945 pa »do danes«. 2015 sta sledila dva zvezka. Kronološko prvi, ki je leta 2018 doživel že novo izdajo, je bil namenjen prazgodovini in rimskemu obdobju na prostoru današnje avstrijske Štajerske; kronološko deveti ali predzadnji zvezek pa je v dveh delih in na kar 1265 straneh obravnaval štajersko zgodovino od konca prve do konca druge svetovne vojne. Leta 2018 je nato sledil kronološko in tudi po vrstnem redu izhajanja četrti zvezek, ki obravnava Štajersko v poznem srednjem veku in kateremu je namenjenih teh nekaj vrstic.

Uredil ga je neumorni upokojeni direktor Štajerskega deželnega arhiva Gerhard Pferschy, podpisalo pa šestnajst avtorjev. Delo je razdeljeno na štiri glavna poglavja, obravnava pa čas od prihoda Štajerske pod Habsburžane leta 1282 do smrti cesarja Maksimilijana leta 1519. Prvo poglavje je namenjeno deželnim knezom in morda ne najbolj posrečeno imenovani »zunANJI zgodovini« dežele. Werner Tscherne je v njem na konvencionalen način in v precej osnovnih potezah obravnaval zgodnje Habsburžane do vključno Ernesta Železnega. Veliko bolj poglobljen je prispevek Rolanda Schäfferja o času Friderika III., ki se mu pozna, da se je v njem avtor lahko naslonil na lastne raziskave poznosrednjeveške zgodovine Štajerske in v katerem so svoje mesto seveda dobili tudi spodnještajerski grofje Celjski. Nasploh je pomembno izpostaviti, da je Štajerska v celotnem zvezku obravnavana v okviru svojih zgodovinskih meja, čeprav je obenem zgodovina današnje avstrijske Štajerske obravnavana precej podrobneje od slovenske, kar je za obžalovati, je pa tudi razumljivo. Tudi prispevek Manfreda Holleggerja o času Maksimilijana I. daje dober

pregled štajerske politične zgodovine ob prehodu v novi vek. Poglavlje zaokrožuje Elke Hammer-Luza z bolj kratkim pregledom naravnih nesreč, epidemij in (turških) vojn, v katerem podrobneje predstavi tudi znano upodobitev Tomaža iz Beljaka na zunanji fasadi graške stolnice, ki je nastala kot posledica katastrofalnih dogodkov (kobilice, Turki, kuga) s katerimi so bili leta 1480 soočeni prebivalci Gradca in ki so z upodobitvijo dolgoročno zaznamovali zgodovinski spomin.

Drugo veliko poglavje obravnava »notranji položaj« Štajerske v poznem srednjem veku, s čimer je mišljena njena pravna in upravna ureditev. Tem vprašanju je namenjen prispevek Gernota Petra Obersteiner, ki jih predstavlja ob izdatni naslonitvi na še vedno pomembno delo svojega predhodnika na mestu direktorja štajerskega deželne arhiva Antona Mella, *Grundriß der Verfassungs- und Verwaltungsgeschichte des Landes Steiermark* (1929). O vojskovanju, oborožitvi in orožju v poznem srednjem veku referira precej na splošno in obenem precej skromno Alois Ruhri, medtem, ko je posebno podpoglavje v tem sklopu upravičeno namenjeno reformam Maksimilijana I. in začetkom zgodnje moderne države ter vplivom, ki so jih te spremembe imele na Štajersko. Precej podroben prikaz z bogatimi opombami je napisal Manfred Holdegger.

Tretje in obenem najobsežnejše poglavje obravnava gospodarstvo in družbo. Prva tri besedila, namenjena v glavnem agrarni zgodovini in kmečki populaciji, je podpisal Walter Brunner, pri čemer je lahko ob lastnih dolgoletnih raziskavah gradil na bogati tozadevni in v okviru Štajerskega deželne arhiva zrasli raziskovalni tradiciji. V prvem je obravnaval štajersko podeželje v 14. in 15. stoletju, kjer je sprva še potekala višinska kolonizacija, nato pa je prišlo do masovne opustelosti kmetij. Slednje je bilo v največji meri posledica turških vpadov, naravnih nesreč in drugih nadlog, zaradi česar naj bi Štajerska samo v času med 1469 in 1490 izgubila tretjino svojega prebivalstva. V drugem podpoglavju je Brunner predstavil pravni položaj kmetov in vaških skupnosti, kjer zlasti izpostavlja pravna napotila (*Weistümer*) in veče (*Taiding*), ki so dajala pravni okvir kmečkemu življenju in njihovim skupnostim. V svojem tretjem prispevku pa je avtor opisal obremenitve podložnikov in kmečko gospodarstvo. V razliko od kmetov je štajersko poznosrednjeveško plemstvo v prispevku Rolanda Schäfferja prikazano precej skromno, še zlasti če upoštevamo, da je za slednje v kvantitativnem in kvalitativnem oziru na razpolago precej več virov. Morda prav zaradi tega se je avtor v prispevku osredotočil na nekaj eksemplarnih primerov, ki ponazarjajo značilnosti in razlike znotraj deželne plemstva (deželski gospodje, vitezi, oprode). Nezačuden je zaradi svoje tipološke, namesto zgodovinske usmeritve prispevek Erika Hilzensauerja o poznosrednjeveških gradovih in v predloženi obliki bi v knjigi lahko brez težav manjkal. Zato pa je toliko boljši obsežen in dober prispevek Norberta Weiße o štajerskih mestih in trgih ter meščanih in tržanih v poznem srednjem veku. Pri tem za slovenskega bralca ni nepomembno, da je pisec odličen poznavalec srednjeveških mest na področju današnje slovenske Štajerske, o čemer je leta 2002 napisal eno temeljnih študij (*Das Städtewesen der ehemaligen Untersteiermark im Mittelalter. Vergleichende Analyse von Quellen zur Rechts-, Wirtschafts- und Soziageschichte*). Nanj se v logičnem zaporedju navezuje prispevek Oda Burböcka o denarništvu in

Inge Wiesflecker-Friedhuber o Judih na Štajerskem v srednjem veku, kjer bi si želeli kaj več zvedeti o najpomembnejši štajerski judovski mestni skupnosti v Mariboru. Poglavje zaključujejo trije daljši in detajlirani prispevki Franza Mittermüllerja o »splošnem gospodarskem razvoju«, o »rudarstvu« ter o »gospodarstvu v znaku zgodnjega kapitalizma«, ki nudijo bralcu dober vpogled v obravnavano vsebino.

Zadnje poglavje je, kot je v takšnih pregledih običajno, namenjeno duhovnemu in kulturnemu življenju. Uvaja ga prispevek Karla Amona o Cerkvi v poznem srednjem veku, ki bi bil glede na pomen, ki sta ga imeli Cerkev in vera v tistem času, lahko nekoliko obsežnejši in podrobnejši. Tega ni mogoče trditi za tri obsežne prispevke Winfrieda Stelzerja, ki so gotovo med najboljše napisanimi v celotni monografiji. Odličen poznavalec srednjeveškega pismenstva je v njih obravnaval izobraževalne razmere in pisno kulturo na Štajerskem, možnosti za izobrazbo na Štajerskem kot izven nje, knjižnice, znanost, literaturo, zgodovinopisje in hagiografijo. V njih je ponudil zelo bogato in diferencirano sliko štajerske kulture pokrajine, ki enkrat več razbija stereotip o temnem srednjem veku. Podobno lahko rečemo za prispevek Rudolfa Flotzingerja o glasbi na Štajerskem v poznem srednjem veku. Poglavje zaključujeta prispevka Horsta Schweigerta o gotski arhitekturi, slikarstvu in kiparstvu na Štajerskem.

Tudi zaradi številnih in dobrih ilustracij lepo knjigo zaključujejo sezname uporabljenih virov in literature kot tudi krajev in oseb.

Kljub določenim nihanjem v kvaliteti in nivoju posameznih prispevkov, pri čemer se odpira vprašanje, koliko je smiselno, da v takšnih projektih sodeluje tako veliko število avtorjev, zaradi česar se pojavlja nevarnost, da namesto sinteze dobimo zbornik, je splošen vtis o tu predstavljenemu delu pozitiven. Knjiga nudi dober vpogled v doseženo stanje raziskav, glavno literaturo za posamezna vprašanja in dobro izhodišče za vse, ki se želijo poglobljati v s knjigo zvezane problematike. Zlasti iz slovenske perspektive, vendar ne samo zaradi nje, je pomembno, da je v zgodovinski pregled Štajerske v poznem srednjem veku vključen tudi njen današnji slovenski del. To se zdi sicer samo po sebi razumljivo, a v zgodovinopisni praksi temu velikokrat ni (bilo) tako, saj današnje državne in nacionalne meje vse prerado zamejujejo tudi pogled na staro zgodovino, ki jo tako tlači v moderne okvirje.

Peter Štih